

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

(Попович О. М., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Тургенєва А. О., кандидатка педагогічних наук, доцентка)
Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

На сьогоднішній день, коли відбуваються зміни в українському соціумі, важливу увагу набуває проблема формування відповідальної громадянської позиції молоді.

Проблема формування громадянської позиції в тих політичних реаліях, які відбуваються в нашій державі наразі має особливу важливість. Це визначається, по-перше, тим, що на території України відбуваються бойові дії; по-друге, тим, що наша країна перебуває в умовах гуманітарних, соціально-економічних та політичних протиріч та криз. Виходячи з цього, формування активної громадянської відповідальності молоді, яка має свідому громадянську позицію, для якої дотримання правил та вимог законодавства є ціннісною орієнтацією та яка понад усе прагне захищати свою країну є найбільш важливою метою для держави, державних інститутів, організацій, закладів, об'єднань тощо.

Формування громадянської активної та відповідальної позиції набуває важливого значення з підліткового віку, тому що саме на цьому віковому етапі розпочинається соціальна та психологічна готовність людини до взаємодії з іншими людьми, самовизначення, потреба в досягненні цілей та соціального статусу. У цей період відбувається отримання молоддю ціннісних уявлень, що мають за основу їх особистісну значимість та активно формується здатність приймати себе, враховуючи моральну відповідальність та загальносуспільні цінності. Саме тому сьогодні актуальною та важливою метою освіти є створення простору, де б максимально поєднувалося засвоєння знань, вмінь, навичок, формування життєвих компетентностей на основі громадянських цінностей, що в умовах національного та культурного відродження орієнтовані на молодь та формування нової української нації [1].

У процесі формування громадянської позиції молоді необхідним є визначення методів та форм організації навчально-виховного впливу, за допомогою яких учнівська молодь зможе розуміти та усвідомлювати важливість ототожнення себе з громадою, містом, державою, в якій вона мешкає. Ми вважаємо, що тільки у такий спосіб буде здійснюватися формування дієвого патріотизму, тому що його основою буде свідомо активна громадянська позиція.

Проблема формування громадянської компетентності розглядається багатьма науковцями. Соціологи досліджують громадянську компетентність з позиції місця індивіда в системі соціальних відносин та яким чином положення особистості в суспільстві визначає його права та обов'язки (І. Кон, Ю. Резник).

Психологи розглядають різноманітні аспекти ціннісної позиції особистості та їх залежність від специфіки діяльності особистості (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, О. Бодальов, Л. Божович С. Рубінштейн та ін.).

Педагоги в своїх дослідженнях детально висвітлюють такі питання: взаємозв'язок громадянської компетентності особистості з громадянською

культурою (О. Шамич); вплив політичних та соціальних умов на становлення громадянина (А. Мудрик, В. Сластьонін); можливість формування громадянської компетентності за допомогою засобів рефлексії (Н. Крицька); процеси формування громадянської компетентності підлітків та молоді та особливості здійснення цього процесу (С. Митросенко, Т. Османкіна, В. Судаков та ін.); теоретичні основи формування громадянської компетентності в учнів закладів загальної середньої освіти (П. Вербицька, Ю. Завалевський, І. Сахневич та ін.).

Виховання особистості з відповідальною громадянською позицією передбачає отриманням знань, які необхідні для компетентної участі особистості в соціально-політичному житті держави.

Мета дослідження - теоретично та експериментально перевірити соціально-педагогічні умови формування громадянської позиції учнівської молоді; розробити цільову програму.

Формування в особистості громадянської позиції, що їй необхідна для життя у громадянському суспільстві, продовжується протягом всього її життя та залежить від певних факторів правового, екзистенціально-вольового та суспільно-політичного характеру [2].

Громадянську позицію ми визначаємо, як інтегративну характеристику особистості, яка представляє собою синтез когнітивного, мотиваційно-ціннісного, діяльнісного та рефлексивного компонентів та проявляється у засвоєнні громадянських знань, вмінь, навичок та досвіду громадянської діяльності, наявності системи громадянських цінностей та розвинутих громадянських якостей, які необхідні для самовдосконалення, відображають готовність ефективно здійснювати соціально-значиму громадянську діяльність.

Формування громадянської позиції особистості визначається об'єктивним положенням держави, рівнем розвитку гуманізму та демократизму. Важливим є те, що держава має підтримувати та захищати громадянську позицію особистості. Необхідно приймати до уваги положення про те, що рівень розвитку суспільства багато в чому залежить від позиції кожної конкретної особистості [2].

Формування громадянської позиції відбувається поетапно.

Перший етап - соціалізація особистості, коли здійснюється формування основних цінностей, норм людської поведінки, готовності співпрацювати, почуття солідарності, людської гідності, поваги до інших людей, культури толерантності, схильності до оптимальних засобів вирішення конфліктів.

Другий етап - формування системи установок та цінностей особистості, коли вона отримує комплексні знання про благоустрій суспільства, його соціальні інститути, закони та правила, які визначають відносини між людьми, людьми та владою, суспільні процеси, про відповідальність та обов'язки громадянина та держави, формує вміння, що є необхідними для життя в соціумі.

Третій етап - поглиблення раніше набутих знань про права людини, усвідомлення культурних, філософських, економічних та юридичних передумов, формування громадянської компетентності та суспільно-політичних орієнтацій особистості.

Четвертий етап - визначає здатність особистості пристосовуватися до змін у суспільстві та її власного соціального статусу.

У процесі формування громадянської позиції можна виокремити методи формування громадянських знань та методи формування громадянських навичок.

Перший блок містить в собі інформаційно-дискусійні методи: лекції, розповіді, бесіди, проблемні завдання, перегляд відеоматеріалів тощо; та методи самостійного набуття знань: виконання завдань з використанням підручників, розповідей тощо.

Другий блок має спрямованість на формування інтелектуальних навичок: за допомогою мозкового штурму, дискусій, ділових ігор, театралізації; та практичних навичок: соціологічні опитування, участь в суспільних заходах, робота у волонтерських та благодійних організаціях тощо.

Сьогодні важливими складниками розвитку громадянського та демократичного українського суспільства є підготовка підростаючого покоління до активної, відповідальної участі у житті суспільства, виховання на основі демократичних принципів та формування громадянської позиції [3]. Тому виникає необхідність визначення ефективних форм та методів формування громадянської позиції у дітей та підлітків, що вимагає діагностики стану сформованості цієї якості особистості.

Основними рівнями сформованості громадянської позиції ми визначаємо: високий, середній та низький.

Загалом високий рівень сформованості громадянської позиції визначається глибокими та усвідомленими знаннями про зміст громадянської компетентності, засоби створення та впровадження суспільно-значущих ідей та власних потенційних можливостей. Середній рівень сформованості громадянської позиції – не глибокі знання про зміст, прояви громадянської компетентності та способи ініціювання суспільно-корисних дій. Низький рівень – це фрагментарні, поверхневі або взагалі відсутні знання про сутність та зміст громадянської компетентності, відсутність громадянської активності та ініціативності.

Визначення рівня сформованості громадянської позиції у здобувачів проводилося за допомогою таких методик: опитувальники “Автономність - залежність”, “Що я знаю про громадянську ініціативність?”; проективна методика “Я – активний громадянин”; методика “Мотивація успіху та боязнь невдачі”; методика дослідження вольової саморегуляції; методика оцінки комунікативних і організаторських здібностей особистості.

Проведене нами дослідження рівня сформованості громадянської позиції дає підстави констатувати, що більшість здобувачів не мають належних знань щодо громадянської ініціативності, активності та відповідальності, не бажають брати активну участь у громадському житті тощо.

Виховання відповідального, ініціативного громадянина сьогодні має неабияку актуальність, що підтверджують результати проведеної нами діагностичної роботи. Тому, з метою виховання свідомого, патріотично спрямованого громадянина, особистості з певними почуттями, світоглядом та способом мислення, рисами та якостями характеру, вчинками та діями, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні, нами була розроблена соціально-педагогічна програма формування відповідальної громадянської позиції учнівської молоді.

Розроблена нами соціально-педагогічна програма має наступну структуру: 3 змістовні частини (“Особиста гідність”, “Безпека життя”, “Громадянська позиція”) по 3 заняття кожна.

Запропонована соціально-педагогічна програма формування відповідальної громадянської позиції учнівської молоді забезпечить досягнення результатів, визначених знаннями та вміннями, що повинні бути засвоєні, а саме:

Знання: сутність понять “гідність”, “людська гідність”, “особиста гідність”, “громадянськість”, “громадянська позиція”; важливість визначення та формування власної громадянської позиції; значущість позитивної оцінки для особистості; значимість гідної поведінки; торгівля людьми як комплексна проблема та особлива форма насильства; можливі шляхи особистісного зростання; прагнення до особистісного зростання для життєвого благополуччя.

Вміння: аналізувати свої переконання та життєві цінності; безпечно поводитися та протидіяти торгівлі людьми в різних ситуаціях, у т. ч. під час перебування за кордоном; використовувати можливості державних установ та потенціал неурядових організацій для захисту своїх прав та прав інших людей; впевнено поводитися та мати стійке бажання до змін; планувати конкретні дії; розвивати особистісний потенціал; узагальнювати та аналізувати набутий життєвий досвід; формувати активну позицію щодо захисту своїх прав та прав інших людей; формувати позитивну самооцінку та виявляти власну громадянську позицію.

Отже, нами було визначено основні теоретичні засади формування громадянської позиції учнівської молоді; охарактеризовано основні аспекти та етапи формування відповідальної громадянської позиції учнівської молоді; проведена діагностична робота, що мала на меті виявлення знань здобувачів про громадянську позицію, ініціативність, відповідальність, визначення рівня активності здобувачів як громадян, рівня мотивації до прийняття важливих рішень та участі у змінах, рівня вольової саморегуляції здобувачів; розроблена соціально-педагогічна програма формування відповідальної громадянської позиції учнівської молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш В. Громадянське виховання молоді в контексті українського виховання. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки.* 2014. Вип. 131. С. 43-47.
2. Власова Н. Ф. Аналіз сучасної практики формування громадянської позиції молоді в зарубіжній і українській освіті. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер: Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип.1. Бердянськ : ФО-П Ткачук О. В., 2016. С. 28-36.*
3. Пеша І. Участь молоді у прийнятті рішень. *Молодіжна політика та молодіжна робота : матеріали III міжрегіональної наук.-практ. конф., 14 грудня 2018 р., м. Дніпро / за заг. ред. Є. І. Бородіна. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. 57 с.*